

VILÁG- TÖRTÉNET

12. (44.) évfolyam 2022. 1.

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **TARAFÁS IMRE**
„NÉMETNEK SZÜLETTEM, DE AZ VAGYOK-E MÉG MINDIG?”
- **VARGA ESZTELLA**
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLPOLITIKÁJÁNAK TÖRTÉNELMI
ÁTTEKINTÉSE
- **CSIZMAZIA GÁBOR**
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS KELET-KÖZÉP-EURÓPA
- **MIKLÓS DÁNIEL**
TELEKI PÁL MÁSODIK KORMÁNYFŐSÉGE
ÉS A CSEHSZLOVÁK ÜGY
- **RÉTI BALÁZS**
A GÖRÖG-OLASZ HÁBORÚ, 1940-1941
- **SZEMLE**
BARTHA ESZTER, JUHÁSZ BALÁZS, PALOTÁS ZSOLT ÍRÁSAI

TARTALOM

Sorsfordító események és koncepcióváltások (Bíró László)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Tarafás Imre: „Németnek születtem, de az vagyok-e még mindig?” Identitásválság-diskurzusok „német-Ausztriában”, 1866–1914	5
Varga Esztella: Az Egyesült Államok külpolitikájának történelmi áttekintése	35
Csizmazia Gábor: Az Egyesült Államok és Kelet-Közép-Európa. Geopolitikai elgondolások és történelmi realitások	53
Gyúrósi Pál: Kereskedelmi tárgyalások Magyarország és Csehszlovákia között 1922 őszén	73
Miklós Dániel: Teleki Pál második kormányfősége és a csehszlovák ügy	95
Réti Balázs: A görög–olasz háború, 1940–1941	113
<i>Műhely</i>	
Majorosi Ádám: A catalaunumi csata. Attila, a hun és a Nyugatrómai Birodalom bukása	137
<i>Szemle</i>	
A tunéziai állam szolgája és száműzöttje (Palotás Zsolt)	161
Olaszország az első világháborúban (Juhász Balázs)	165
Tanulságok (nélkül) (Bartha Eszter)	170

Az Egyesült Államok külpolitikájának történelmi áttekintése

Az Egyesült Államok, bár fiatal nemzet, nagyon hosszú utat tett meg a 19. századi izolacionista külpolitikától, míg a hidegháború utáni világrend meghatározó államává vált. Ahogy a 19. században a polgárháború és a belső *frontier* (Frederick Jackson Turner meghatározó fogalma) egyre nyugatabbra tolása jelentette a befelé figyelés fókuszát, úgy a század végére a *frontier* lezárulásával új korszak kezdődött. „Nem véletlen, hogy Turner nézetei olyan egymástól különböző politikusokra hatottak, mint Theodore Roosevelt és Woodrow Wilson. Az előbbi inkább a reálpolitikus oldaláról közelített a kérdéshez, míg az utóbbi az amerikai egyediséget emelte ki a fenti gondolatokból, és emelte azokat globális szintre. Wilson szerint a világot az amerikai eszmék átvétele – amerikanizálása – mentheti csak meg az erőegyensúly-politika önrontó zsákutcájából, és az Egyesült Államoknak, ha kell, erővel is terjesztenie kell a demokráciát az egész világon.”¹

Ennek jegyében a 20. század folyamán egyre nagyobb jelentőségre tett szert Amerika, és vált a hidegháború utáni egyetlen szuperhatalommá. A 21. század elején mindenki Amerikára figyel, az amerikai elnökválasztás az egyik legfontosabb nemzetközi esemény, az USA politikája alapvetően meghatározó a világ szinte bármely pontján. Akár az ókorban a Római Birodalom esetében:² az amerikai életérzés és kultúra, az angol nyelv használata jelenti – kis túlzással – a civilizált ember mércéjét, az USA katonai, gazdasági és politikai fölénye elvitathatatlan (bár mára kevésbé egyértelmű, mint volt közvetlenül a hidegháború lezárulása után, elsősorban Kína előretörése következtében). A világ többi része sorsát is rendkívüli mértékben befolyásolja, hogy a világ jelenlegi vezető állama miként látja magát, a világrendet és saját szerepét ebben a világban, milyen érdekek, értékek és prioritások alapján határozza meg külpolitikai stratégiáját.

Az amerikai külpolitika történetében mindig fontos tényező, hogy éppen milyen felfogás alakítja külkapcsolati magatartását, ugyanis az ingamozgás az egyes (liberális vs. konzervatív, esetleg idealista vs. realista) irányzatok között nagyban befolyásolja az USA cselekedeteit és külpolitikai aktivitását. Thomas Henriksen 2017-ben megjelent kötetében a fenti, sajátos ingamozgást ciklikusnak írja le, ami

* A szerző a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskolájának hallgatója (1093 Budapest, Fővám tér 8., esztella.varga@uni-corvinus.hu).

1 Magyarics, 2000. 76.

2 Brzezinski, 2017. 48–49.

rendszeresen megfigyelhető az amerikai történelemben a függetlenné válás óta. A közeledés és a távolodás (engagement–disengagement) időszakai egyfajta kifelé és befelé fordulás ellentéttel is leírhatók. A kifelé fordulás az amerikai érdekek érvényesítése végett erőteljes diplomáciát, gazdasági nyomásgyakorlást vagy akár katonai eszközök bevetését is jelenti, míg a befelé fordulás idején inkább a belső folyamatokra koncentrálnak, és leginkább rutinszerű gazdasági és politikai interakciókat folytatnak.³ Henriksen az amerikai történelem és politikatörténet két nagy teoretikusa, Arthur R. Schlesinger Jr. és Frank L. Klingberg elméleteit felhasználva mutatja be a ciklusokat az elemzésében, így jelen tanulmány is ezen, illetve további, a témában releváns szakirodalmi alapok áttekintésével indul.

Schlesinger elsősorban az amerikaiak belső folyamataira, belpolitikai ciklusaira koncentrálna állítja fel elméletét. Harmincéves ciklusokra bontja az amerikai történelmet, amit az apja által alkotott elméletre alapoz, azt továbbfejlesztve. Az idősebb Schlesinger 11 ciklusra osztotta fel az amerikai belpolitika ciklikus ingamozgását, az inga pedig a konzervativizmus és a liberalizmus között leng.⁴ David Resnick és Norman C. Thomas ezt úgy írják le, hogy a nemzeti fókusz a közösségi cél és a személyes érdekek mentén ingadozik, az előbbi jelenti a hangsúlyos demokráciát, idealizmust, kormányzati lépéseket, újraelosztási politikát, reformfolyamatokat. Ezzel ellentétben a konzervatív periódust a személyes érdekek határozzák meg, az emberek befelé fordulnak, a materializmus, a privatizáció válik meghatározóvá. A ciklusoknak az ellentmondásokból eredő kifulladásra hozza el az újabb újraindulást, az inga újabb lendülését.⁵

Schlesinger a 30 éves ciklusokat a 20. század meghatározó hatású elnökségein keresztül írja le, rámutatva arra, hogy az Egyesült Államok születésekor a ciklusok némileg rövidebbek voltak, körülbelül 16 és fél éves ingadozást tapasztalhatunk, azonban a 20. században 30 évre nőtt egy időszak. Spirális mozgás figyelhető meg a ciklusok között: a liberális reformok általában tartósak, azaz a konzervatív visszalendülés nem törli el őket, így nem ugyanoda tér vissza az inga, hanem magasabb szintre.⁶ A 20. századi ciklusok az 1900-as, az 1930-as és az 1960-as évek liberalizmusa, illetve az 1920-as, az 1950-es és az 1980-as évek kiugró konzervativizmusa között mozognak.⁷

Brian M. Pollins és Randall L. Schweller kiemelik, hogy Schlesingerék elméletén kívül számos cikluselmélet született az amerikai belpolitikai periódusok leírására, példaként a közösségi vélemény és intézményi válasz elgondolást (James A. Stimson, Michael B. MacKuen és Robert S. Erikson 1995-ös elmélete), vagy Benjamin R. Barber 1980-as békéltető és harcos politikájára vonatkozó gondolatait hozzák fel.⁸

3 Henriksen, 2017. 2–8.

4 Schlesinger, 1999. 23.

5 Resnick–Thomas, 1990. 8.

6 Schlesinger, 1999. 23.

7 Resnick–Thomas, 1990. 8.

8 Pollins–Schweller, 1999. 433.

Nemcsak belpolitikai ciklusokra vonatkozóan születtek elméleti megközelítések, de az Egyesült Államok külpolitikai magatartásában is hasonló periodikusságot fedeztek fel a gondolkodók. Samuel P. Huntington 1983-ban, illetve Macdonald 1992-ben is az USA kül- és biztonságpolitikai ciklikusságáról beszél, de Klingberg az 1950-es évek elején kidolgozta már saját elméletét (mely Schlesinger munkájával rokon, csak a belpolitika helyett a külpolitikára koncentrálna). Klingberg a ciklusokat hangulatként („mood”) írja le, kifejezve azt, hogy például a második világháború alatt tapasztalható amerikai nyitás egyértelműen a nemzeti érzelmek kifejeződése is, hiszen nemzeti hajlandóság nélkül nem lett volna megvalósítható, főként a korábbi évtizedek izolacionizmusa után. Klingberg ezt introvertált és extrovertált magatartásként kategorizálja, kiemelve, hogy az extrovertált időszakban a nemzeti hangulat befolyással van más nemzetekre, pozitív nyomást (gazdasági, politikai, katonai) tud és hajlandó kifejezteni a határain kívül is. Egészen az Egyesült Államok születésétől vezeti le a ciklusokat munkájában, kiemelve, hogy minden korszakban volt egy domináns hangulat (introvertált vagy extrovertált), ami korszakonként legalább húsz évig meghatározta a külpolitikát.⁹ A teljes ciklusok így körülbelül 50 éves időintervallumot ölelnek fel, amiből 27 év extrovertált és körülbelül 20 év introvertált hangulatú.¹⁰

Klingberg egyetért azzal, hogy az egymást követő ciklusok spirális mozgásban vannak, azaz egyre magasabb szintre jutnak egy-egy periódus végétével. Az extrovertált periódus mindig egy belső konszolidációs időszak követi, mielőtt a külső problémák ismét meghatározóvá válnak. Ezért tudja az USA megőrizni saját belső erejét. Fontos kiemelni, hogy – már csak a ciklusok eltérő hosszából adódóan is – a fent említett liberális–konzervatív, illetve a külpolitikát leíró introvertált–extrovertált ciklusok időben nem mindig esnek egybe.¹¹ Mivel a belső folyamatoktól és az elnökségi ciklusoktól elválaszthatatlan Klingberg elemzése is, ezért a két szemlélet együttes figyelembevételével tekintjük át az alábbiakban az amerikai külpolitika történetét.

Az amerikai külpolitika korszakait elemzésünk szempontjából legjobban talán az alábbi felsorolással írhatjuk le, melynek fókuszában a liberális–konzervatív (illetve az idealista–realista) és az introvertált–extrovertált megközelítés ellentétpárjai állnak:

- George Washington: nem kellene tartós szövetségek (az izolacionizmus alapjai) – introvertált
- Thomas Jefferson: liberális megközelítés – extrovertált
- Theodore Roosevelt: az erőegyensúly elfogadása, benne az USA szerepének növelésére törekvés – realista megközelítés – extrovertált
- Woodrow Wilson: liberális internacionalizmus, nemzetközi intézmények létrehívása

⁹ Klingberg, 1952. 239–240.

¹⁰ Pollins–Schweller, 1999. 433–434.

¹¹ Klingberg, 1970. 506–508.

- Franklin D. Roosevelt: az izolacionizmus felszámolása, Pax Americana – introvertált
- A hidegháború időszaka: elsődleges nemzetbiztonsági érdek a Szovjetunió feltartóztatása – realista megközelítés – 1966–1967-ig extrovertált, utána introvertált
- George H. W. Bush: a kulcsrégiókra fókuszáló, konzervatív megközelítés – extrovertált
- Bill Clinton: visszatérés a wilsoni elvekhez, liberális hegemonia
- George W. Bush: liberális hegemonia, neokonzervatív, unilaterális megközelítéssel
- Barack Obama: liberális hegemonia, liberális birodalmi megközelítés
- Donald Trump: a liberális hegemonia kritikája, nacionalista külpolitikai elemek – introvertált

A 19. századtól az első világháború végéig

A külkapcsolatok intézményesített formája, a külügyi államapparátus csak nagyon lassan alakult ki a fiatal amerikai államban, kezdetben igen csekély jelentőséggel és legfőképpen az elnök személyes irányítása alatt. Az 18. század végén függetlenné vált Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa 1781-ben hozta létre a „külügyi titkárságot” (Department of Foreign Affairs), egy eleinte szinte teljesen súlytalan hivatalt, a titkár mellett négy hivatalnokkal. 1789-ben jött létre a mai külügyminisztérium (State Department) elődje, amely közvetlenül az elnök irányítása alá tartozott, alkalmazottjainak száma 1820-ban is csupán 14 fő volt. 1830-ban csak 38 külképviselettel rendelkezett az USA: mivel eleinte az amerikaiak nem tartották a köztársasági eszméhez illőnek, csak 1890-től kezdtek el nagykövetségeket létesíteni. A kezdeti időkben elsősorban Európára figyeltek, a brit és a francia törekvések jelentették a külpolitika fókuszát, azonban a második ciklusa végén, 1796 szeptemberében az elnökségről leköszönő George Washington búcsúüzenetében felhívta arra a figyelmet, hogy az USA-nak kizárólag átmeneti szövetségeket kell kötnie, különleges alkalmakkor, azaz az elnök elvetette a tartós, hosszú ideig tartó szövetségek kötését. Ez a gondolat meghatározta a következő több mint egy évszázad amerikai külpolitikáját, és lefektette az amerikai és az európai érdekszférák szétválasztását, valamint az izolacionizmus alapjait. Érdemes megjegyezni, hogy Thomas Jefferson, aki 1790-től vezette a State Departmentet, és 1801-től két cikluson keresztül elnök volt, inkább a külpolitika liberális hagyományait követte, azaz nézete szerint az erkölcsnek kell vezetnie a külpolitikát.¹²

Henry Kissinger már az „alapító atyák” megnyilvánulásai kapcsán kijelenti, hogy az amerikai állam érdekeinek megfelelően viszonyultak az európai hatalmakhoz és az ott fennálló hatalmi egyensúlyhoz, ideiglenes szövetségeket alakítottak ki, kihasználva Amerika komparatív előnyeit, a két óceán által biztosított földrajzi távol-

¹² Magyarics, 2000. 15–25.

ságot és biztonságot. Az 1823-ban megfogalmazott Monroe-elv kimondja, hogy minden gyarmatosító törekvést igyekeznek távol tartani a nyugati féltekétől, ami jelzi azt is, hogy az USA nagyhatalommá vált, és érvényesíteni akarja az érdekeit (még akkor is, ha katonailag ezt nem tudta volna az adott időpillanatban biztosítani). Theodore Roosevelt még messzebbre ment, és külpolitikai felfogása egy ambiciózus vízióval bővítette a Monroe-elvet: nemcsak elutasította a külföldi intervenciókat, de kijelentette, hogy csak az Egyesült Államoknak van egyfajta „elővételi joga” a teljes kontinensre. A nemzetközi színtéren átfogalmazta Amerikai szerepét: geopolitikai alapokra helyezte. Az Egyesült Államokat potenciálisan a legerősebb nagyhatalomnak nevezte és Anglia 19. századi szerepét szánta neki: az egyensúly és a tengeri jelenlét révén fenntartva a békét ellensúlyozza azokat a nagyhatalmakat, amelyek azt felborítanák (például a Csendes-óceán térségében).¹³

George Kennan az *American Diplomacy* című munkájában megjegyzi, hogy az amerikaiak a 19. század végére már hozzászoktak a biztonsághoz, a brit flotta és a brit kontinentális diplomácia védelméhez. Ezért azt hitték, hogy ez a biztonság és védelem annak köszönhető, hogy az amerikaiak nem avatkoznak az Óvilág ügyeibe.¹⁴ A spanyol–amerikai háború 1898-ban fordulatot hozott az amerikai külpolitikai gyakorlatban: az Egyesült Államok addig elítélte az európai hatalmak gyarmatszerző gyakorlatát, a háború következményeként azonban maga is gyarmatokhoz jutott (bár Kuba független maradt, amerikai protektorátussá vált). Abban, hogy az Egyesült Államok beavatkozott a kubai függetlenedési törekvésekbe egy európai hatalommal szemben, elsősorban az amerikaiak Latin-Amerika iránti érdeklődése figyelhető meg, illetve az az alapvető amerikai nemzetbiztonsági érdek, hogy a kontinensen az európai hatalmak ne hozzanak létre katonai bázist. Ez a törekvés később gazdasági vetületet is kapott, és az USA gazdasági érdekeinek védelmével is kibővült.¹⁵ Michael Dunne ezt a külpolitikai aktivitást úgy határozta meg, hogy az amerikai külpolitikával foglalkozó történészek számára a 20. század a spanyol–amerikai háborúval kezdődött, és egyfajta amerikai imperializmusként jelenhet meg az amerikai érdekek tengeren átnyúló érvényesítése.¹⁶

A republikánus William McKinley elnök meggyilkolása (1900) után alelnöke, Theodor Roosevelt került hatalomra, aki pragmatikus politikát folytatva, regionális viszonylatban, korlátozott külpolitikai célokat tűzött ki, és általában sikereket ért el. Utódja, Woodrow Wilson egészen más megközelítésben látta Amerika szerepét a világban, és az első világháborúba belépő nagyhatalom alapvetően Amerika történelmi morális küldetése tudatában (hogy egyfajta isteni gondviselés által kiválasztott nemzetként feladata a béke, a szabadság és az emberi jogok tiszteletben tartását biztosítani) és a morális egyetemesség zászlaja alatt alakította át a világrendet. A korábbi európai hatalmi egyensúlyi elveket elvetve, az új világrend a nemzetközi béke új koncepcióján nyugodott, ami elsősorban az amerikai elképzelések érvényesülését jelentette, illetve azoknak az egész világra való alkalmazását. Az új

13 Kissinger, 2020. 246–258.

14 Kennan, 2012. 34.

15 Magyarics, 2000. 92–93.

16 Dunne, 2000. 27.

világrendben a demokrácia terjedése egyenes következménye az önrendelkezési elv alkalmazásának, és az etnikai és nyelvi egység alapján minden nemzetnek saját állammal kell rendelkeznie. A wilsoni elvek (nemzetek önrendelkezése, a titkos diplomácia megszüntetése, a gyarmati kérdés rendezése, a tengeri hajózás szabadsága stb.) érvényesüléséhez nemzetközi intézményeket hoztak létre, közülük a legfontosabbat, a Népszövetséget. Bár maga a szervezet nem volt hosszú életű, jelentősége abban rejlik, hogy általa létrejött a kollektív biztonság koncepciója.¹⁷

Ez a bizonyos globális program a liberális internacionalizmus volt, amelynek nemzetközi intézményi kerete a Nemzetek Szövetsége volt, ami arra volt hivatott, hogy elejét vegye a fegyveres konfliktusoknak a világban. A terv kudarcba fulladt, maga az Egyesült Államok soha nem is lépett be a szervezet tagjai közé, és az amerikai társadalomban is kialakult a nagy háború után egyfajta nosztalgia a háború előtti idők izolacionizmusa iránt. Erőteljesebbé váltak a belpolitikai problémák is az 1920-as években (alkoholtilalom, szervezett bűnözés, kvótatörvények, Ku-Klux-Klan). Ezzel párhuzamosan jelentősen növekedett a gazdaság, megkezdődött a fogyasztói társadalom kialakulása (Henry Ford), viszont a tőzsde felügyelet és korlátozás nélkül szárnyalt, ami előrevetítette az 1929-es összeomlást. A következő évtized főként ennek jegyében telt: Franklin D. Rooseveltt és a New Deal jelentette a megoldást a világválságból való kilábalásra belpolitikai téren, míg a külpolitikában az 1930-as években a világban zajló folyamatok egyre erősítették az amerikaiakban az elzárkózás politikájának szükségességét. Magyarics Tamás megjegyzi, hogy az 1938-ban megkötött müncheni egyezményt nemcsak a londoni nagykövet, Joseph P. Kennedy, de maga Roosevelt is helyeselte.¹⁸ Kissinger hasonlóan vélekedve kifejti: az első világháborúban győztes hatalmaknak a versailles-i béke igazságtalansága felett érzett büntudata nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a müncheni megállapodást elismeréssel fogadták, mivel a tartós békét remélték elérni általa.¹⁹ „A második világháború után az Egyesült Államokban a »müncheni szindróma« – az a törekvés, hogy az agresszor hódítási étvágyát valamilyen módon ki kell elégtetni – beépült az amerikai külpolitikai gondolkodásba, s hivatalosan – nehogy ez megismétlődjön – Washington kétszer is részben emiatt lépett fel az iraki diktátor, Szaddám Huszein ellen 1991-ben és 2003-ban.”²⁰

Az amerikai külpolitika éles fordulatot vett 1940 után: a korábban introvertált hangulat (New Deal, gazdasági talpra állás) fokozatosan vált extrovertálttá, amiben Rooseveltt elnök is meghatározó szerepet játszott. Le kellett ugyanis bontani a belpolitika, a társadalom izolacionizmusát ahhoz, hogy az Egyesült Államok belépjen a második világháborúba.

17 Kissinger, 2020. 263–270.

18 Magyarics, 2008. 14–55.

19 Kissinger, 2008. 311–312.

20 Magyarics, 2008. 55.

A második világháborútól a hidegháború kezdetéig

Kissinger kiemeli, hogy a 19. századi brit és a 20. századi amerikai izolacionizmus közötti alapvető különbséget a hatalmi egyensúly elutasításában kell keresni: Amerika soha nem ismerte el sem az európai típusú diplomáciát, sem a szintén európai típusú hatalmi egyensúly módszerét.²¹ A 19. században a brit tengeri és gazdasági fölénynek köszönhetően Pax Britannica uralkodott a világban, aminek az első világháború vetett véget, ahogy Nagy-Britannia nagyhatalmóságának is. Az 1919–1939 közötti évek egyfajta átmeneti időszakként értékelhetők, míg a második világháború után az Egyesült Államok hegemoniája következett be, és a Pax Britannica helyét a Pax Americana vette át. Eszközéül főként az amerikai haditengerészet szolgált, de nagyban támaszkodott a nemzetközi intézményekre és az amerikai diplomáciára, valamint gazdasági befolyásra is (például: Marshall-segély, Truman-doktrína, NATO, ENSZ).²²

Roosevelt „négy csendőr” elve a második világháború utáni rendezés folyamán meghaladóvá vált, és sem a potsdami, sem a külügyminiszeri konferenciák nem hoztak eredményt. A Szovjetunió egyre nagyobb befolyásra tett szert Kelet-Európában, amire Truman a „kemény kéz politikájával” válaszolt. A George Kennantól, a moszkvai amerikai nagykövetség diplomatájától származó „hosszú távirat” alapjaiban változtatta meg az amerikai látásmódot, és nyilvánvalóvá tette az amerikai és a szovjet célok, illetve gondolkodásmód kibékíthetetlenségét. 1947. március 12-én tette közzé Truman elnök a doktrínáját, ami – Kissinger megfogalmazása szerint – a szovjet *Realpolitik* végét jelentette.²³ Magyarics leírja, hogy a két világháború és a hidegháború is beleillett a realista külpolitikai szemléletbe: a kemény hatalmi érdekeket az erkölcsi fölényvel kötötték össze, azaz jó háborút vívtak, az ellenséget démonizálva, és az értékek és érdekek találkozását hangoztatva.²⁴ Ugyanerre a gondolatra reflektálva kijelenthető, hogy a második világháború utáni amerikai politikai gondolkodást két axióma jellemezte a Szovjetunióval kapcsolatban: a Jalta- és a Riga-axióma. Előbbi szerint a Szovjetunió egyike a nagyhatalmaknak, utóbbi szerint olyan terjeszkedő totalitárius rezsim, mint a náci Németország volt. A hidegháború évtizedeit egyértelműen a Riga-axióma uralta, míg az 1944–1947 közötti időszakban inkább a Jalta-axióma volt meghatározó.²⁵

21 Uo. 359.

22 Barlas-Yılmaz, 2016. 449–451.

23 Kissinger, 2008. 431–438.

24 Magyarics, 2008. 56.

25 Lee, 2015. 295.

A hidegháború ideje

Magyarics Tamás a hidegháború ideje alatti külpolitikát évtizedes szakaszokra osztja, amelyekben az a közös vonás, hogy az Egyesült Államok elsődleges nemzetbiztonsági érdeke minden időszakban a Szovjetunió feltartóztatása és internacionalista külpolitika folytatása a világban.

- 1950-es évek: Dwight Eisenhower elnök és Dulles külügyminiszter – republikánus éra
- 1960-as évek: John F. Kennedy és Lyndon B. Johnson és tanácsadók, például Robert McNamara védelmi miniszter – demokrata kormányzás
- 1970-es évek: Richard Nixon és Henry Kissinger külügyminiszter – republikánus időszak, a *Realpolitik* dominanciája
- Jimmy Carter és Ronald Reagan – ideológiai alapú adminisztráció²⁶

Kissinger rámutat, hogy a második világháború utáni időszakban, 1945–1948 között a Szovjetunió kialakította érdekszféráját a kelet-európai államokra kiterjesztve, 1949–1956 között erre a nyugati reakció az NSZK létrehozása, a NATO megalapítása és az európai integrációs folyamat megindítása volt.²⁷ A NATO-szövetségesek számára az amerikai stratégiai nukleáris fegyverek jelentette fenyegetés páratlan haszonnal járt mindaddig, amíg hitelesnek tűnt, hogy az USA kész ezen fegyverek azonnali bevetésére (1950–1960-as évek).²⁸

Több kritika is érte a republikánusok, főként John Foster Dulles, Eisenhower későbbi külügyminisztere részéről Truman elnök (és Kennan) kezdetben passzívabb feltartóztatási politikáját, ami idővel egyre konfrontatívabb irányba mozdult el, és a sikeres szovjet atombomba-kísérlet (1949) még inkább aláhúzta a feltartóztatás fontosságát. Az Egyesült Államok számára továbbra is érvényben volt az a globális stratégiai alapvetés, amely szerint Eurázsia nem kerülhet egyetlen hatalom uralma alá. Az Eisenhower idején gyakorolt „tömeges elrettentés” doktrínája következtében az amerikai külpolitika rugalmatlanná vált, és zéró összegű játékként tekintett a szovjetekkel való viszonyra, ahogy a nemzeti kommunisták létezését sem fogadta el, és egyetlen monolitikus rendszerként értelmezte a kommunizmust.²⁹ A szovjetek 1957. október 4-én fellőtték a Szputnyik mesterséges holdat, ami sokként hatott az amerikaiakra, és elindította az 1975-ös közös szovjet–amerikai Szozuz–Apolló programig tartó űrversenyt a két hatalom között.

Kennedy elnökségére rányomta bélyegét az 1961-es disznó-öbölbeli, presztízvesztéssel járó akció, illetve a kubai rakétaválság kipattanása. Ez utóbbi megszilárdította Kennedy tekintélyét, és újra közelebbi kapcsolat kialakítását tette lehetővé a kissé távolodó szövetségeseivel (például De Gaulle gratulációja).³⁰

26 Magyarics, 2000. 259.

27 Kissinger, 2008. 587.

28 Sandler–Shimizu, 2014. 44.

29 Magyarics, 2000. 250–253.

30 Uo. 262.

A kubai rakétaválság kapcsán, Kennedy és Hruscsov válságkezelését illetően érdemes megjegyezni, a nemzetközi politikában is hatalmas jelentősége van annak, hogy mennyire empatikusan fordulnak egymás felé a felek. Ez nem feltétlenül az egyetértést jelenti, inkább a „tükörkép”-hatást segít elkerülni, azaz azt az általános emberi hajlamot, ami által feltételezzük, hogy mások osztják a percepciókat, értékeinket, ár-érték kalkulációkat. Nemzetbiztonsági szempontból ez a téves előfeltevés olyan stratégiák hibákhöz és katasztrófákhoz vezethet, mint Pearl Harbor, a koreai vagy a vietnami háború. A kubai rakétaválság során viszont Kennedy és Hruscsov képesek voltak a nagyon is éles konfliktushelyzetben egymás szemszögéből tekinteni a kérdésre (illetve rendelkeztek annyi ismerettel a másik félről, hogy felmérjék egymás belpolitikai kötelezettségeit), és elérték a kölcsönösen elfogadható megoldást.³¹ A Kennedy örökébe lépő Johnson a folytonosságot igyekezett hangoztatni. Elnöksége alatt a vietnami háború és az egyre jelentősebb amerikai beavatkozás volt a leginkább meghatározó, és az adminisztráció katonai vezetői az 1960-as évek végén is úgy hitték, az Egyesült Államok megnyerheti az egyre jobban elhúzódó háborút.³² Végül Nixonra hárult a vietnami háború lezárásának feladata.

Kissinger kifejti, hogy Nixon (ahogy korábban Theodore Roosevelt) hitt abban, hogy a hatalmi erőegyensúly stabilitást eredményez, és ehhez Amerika erős jelenléte is szükségszerű a világban. Nixon elnöksége alatt eljött az ideje az addig folytatott amerikai külpolitika felülvizsgálatának, mivel a kizárólagos amerikai egyeduralom megszűnőben volt a világban (jelei: nukleáris és gazdasági kihívók, vietnami kivonulás).³³ Így egy realista, hatalmi egyensúlyra épülő megközelítés vált uralkodóvá az amerikai külpolitikai törekvésekben: a világot többé már nem kétpólusú, zéró összegű játékkal leírható terepnek tartották,³⁴ és Kínával a diplomáciai kapcsolatok felvétele is ennek az erőfeszítésnek volt a jele (a diplomáciai viszony a kulturális forradalom alatt megszűnt).

Jimmy Carter már a beiktatási beszédében jelezte, hogy szakít elődje politikájával, és az emberi jogok kerülnek külpolitikája középpontjába, és az idealista, értékelvű hagyományokat szándékozik követni. Legfőképpen a közel-keleti rendezéssel kapcsolatos erőfeszítései és a Camp David-i találkozó fémjelezte elnökségét, azonban jelentős kudarcot szenvedett el az 1979-es iráni forradalom és a túszejtés következtében. A Carter-adminisztráció közel-keleti külpolitikai lépéseinek hatására az is egyértelművé vált, hogy a Közel-Keleten nem képzelhető el jelentős, tartós változás az Egyesült Államok szerepvállalása nélkül.³⁵ A Camp David-i egyezmény olyannyira nagy hatással volt az Egyesült Államok közel-keleti politikájára, hogy jelentős gazdasági és politikai erőforrásokat mozgósított, hogy megvalósítsa azt.³⁶ Carter elnökségének vége egyben az amerikai külpolitikai hangulat változásának ideje is volt, a vietnami beavatkozás után erőteljesen megjelenő introvertált hangu-

31 Keller–Yang, 2009. 171–172.

32 Magyarics, 2000. 310–320.

33 Kissinger, 2008. 701–703.

34 Magyarics, 2008. 146.

35 Uo. 163–167.

36 Clementi–Dian–Pisciotta, 2018. 214.

lat az iráni forradalom és Carter leköszönésének idején kezdett megváltozni, majd az extrovertált hangulat Bush elnöksége idejére vált dominánssá.³⁷

A republikánus Ronald Reagan bírálta elődjét az Egyesült Államok védelmi képességeinek elhanyagolása miatt, és bejelentette, hogy kidolgoznak egy stratégiai védelmi kezdeményezést (Strategic Defence Initiative, SDI), ami csillagháborús tervként vonult be a történelembe. Reagan agresszív kommunistaellenes politikája és a rakétapajzs bejelentésének következtében felgyorsult fegyverkezési verseny a Szovjetunió gazdasági és politikai összeomlását hozta el, és véget vetett a hidegháborús vetélkedésnek.³⁸ Henriksen kiemeli azt is, hogy Reagan visszafogottabb volt az amerikai haderő direkt bevetésével kapcsolatban, mint ahogy azt sokszor erőteljesebb hangvételű nyilatkozatai sugallták.³⁹ Reagan elnökségét Kissinger úgy jellemzi: korszakának megfelelően harcias volt a hozzáállása, ami korábban túlságosan is konfrontatív, később pedig túlságosan egyoldalú lett volna. Ezzel együtt megjegyzi, hogy kormányzása inkább az alkony vagy naplemente, semmint egy új hajnal; és a posztbipoláris világban újabb, jelentős ideológiai kihívás egyelőre még nem érkezett Amerika számára.⁴⁰

A hidegháború után

A Reagant követő George H. W. Bush, illetve az őt váltó demokrata Bill Clinton is wilsoni elvek szerint, amerikai elképzelések alapján alakíthatta ki az új világrendet, aminek alapvetése az Egyesült Államok kivételességének tudata (Kissinger azonban megjegyzi, hogy a wilsonizmus számos buktatót is rejt magában).⁴¹ Az 1989-ben hivatalba lépett Bush elnökségét elsősorban külpolitikai változások kísérték: a szovjet blokk felbomlása után a kelet-európai államok függetlenedése, a német újraegyesítés, Kuvait iraki megszállása, az öbölháború és Jugoszlávia szétesése erre az időszakra esett. Mivel az USA az erős ellenpólus helyett már egyre inkább aszimmetrikus kihívásokkal találkozott (nemzetközi terrorizmus), így arra törekedett, hogy megőrizze a viszonylagos stabilitást azokban a térségekben, ahol politikai átmenet zajlott.⁴²

Érdemes megjegyezni, hogy – visszautalva az elemzés kezdetén felvázolt elméleti keretre – a hidegháború vége ismét az extrovertált külpolitikai magatartást helyezte előtérbe, és Bush elnök arra a kérdésre, hogy milyen szerepe is van az Egyesült Államoknak a világban, az új világrendben, határozott választ adott. A nemzetközi közösség gyorsan reagált a kuvaiti megszállás hírére: az Egyesült Államok befagyasztott minden kereskedelmet Irakkal, illetve az ENSZ Biztonsági Tanácsának vétőjoggal rendelkező államainak véleménye is megegyezett. Az ENSZ

37 Henriksen, 2017. 7–8.

38 Magyarics, 2008. 170–177.

39 Henriksen, 2017. 12.

40 Kissinger, 2008. 770–804.

41 Uo. 805–811.

42 Magyarics, 2008. 180–182.

kiadta az NSC 660. és 661. számú rendeleteket, amelyekben elítélték az iraki agressziót és azonnali kivonulást írtak elő, illetve szankciókkal sújtották Irakot. Amikor egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a gazdasági szankciók nem járnak sikerrel, és Szadám Huszein nem vonul ki Kuvaitból, széles körű nemzetközi együttműködés keretében, ENSZ-felhatalmazással, az Egyesült Államok vezetésével sikeres támadás indult Irak ellen. A belpolitika kiemelt hatása a külpolitikára megmutatkozott abban is, hogy az amerikai Kongresszus két háza csak néhány nappal az ENSZ által megszbott határidő előtt engedélyezte a katonai erő bevetését.⁴³

Érdemes megjegyezni, hogy a belpolitikai színtéren a már korábban elindult folyamat, az USA „kék” (demokrata) és „vörös” (republikánus) táborra szakadása egyre erősödött, és a republikánus Busht váltó demokrata Clinton elnöksége alatt is folytatódott. Ez a folyamat együtt járt a politikai érdektelenség térnyerésével (mutatja például az 1996-os rendkívül alacsony választási részvétel). A külpolitikában a demokrácia terjesztése volt a Clinton-adminisztráció meghatározó ideológiája, aminek keretében az Egyesült Államok olyan területeken is beavatkozott, amelyek geostratégiai szempontból nem voltak jelentősek, vagy nem kötődött közvetlen amerikai érdek hozzájuk (például: Haiti, Szomália, Ruanda, Bosznia-Hercegovina). Emellett azonban jelentős lépést tettek a kelet-európai államokkal és az egységes Európa koncepcióval kapcsolatban: 1999-ben a csehek, lengyelek, magyarok csatlakozhattak a NATO-hoz. Katonailag (hosszas mérlegelés után és a NATO-erőkre támaszkodva) az USA a koszovói konfliktus során avatkozott be.⁴⁴

A hidegháború végével az Egyesült Államok maradt az egyetlen szuperhatalom, melynek két célkitűzése a saját primátusának megőrzése és a demokrácia terjesztése (ugyanis ez jelenti majd a béke és Amerika-barátság elterjedését). John Mearsheimer szerint ez alapvetően imperialista (birodalmi) külpolitika, melynek két olvasata a neokonzervatív megközelítés (a katonai erő hangsúlyosabb szerepet kap, a demokrácia terjesztését könnyűnek, az aktuális zsarnok eltávolításával megvalósíthatónak látja), illetve a liberális birodalmi megközelítés (jobban támaszkodik a nemzetközi intézményrendszerre céljai megvalósításához). Mearsheimer Clinton adminisztrációját vonakodónak látja a liberális hegemonia eszközeinek használatában, és kijelenti, hogy két elnökségi ciklusa alatt nem tett nagy előrelépést ennek elérésében, viszont katasztrófát okozó külpolitikai lépést sem tett így. Bush kritizálta Clinton beavatkozásait (Szomália, Szerbia), de külpolitikai felfogása a szeptember 11-i események hatására jelentősen megváltozott, és ő is a globális dominancia megközelítést alkalmazta, azonban neokonzervatív módon, a „global war on terror” politikáját meghirdetve.⁴⁵ Mearsheimer kifejti, hogy az amerikai demokrácia-export csak nagyon kis mértékben volt sikeres a második világháború óta eltelt időszakban, bár több alkalommal törekedett erre az USA. Nagymértékben homógen társadalom, erős központi hatalom és bizonyos fokú demokratikus tapasztalat

43 Lugar, 1994. 16.

44 Magyarics, 2008. 188–194.

45 Mearsheimer, 2011. 18–21.

kell hatékony megvalósításához, mint például a pozitív példa, Németország vagy Japán esetében.⁴⁶

A republikánus George W. Bush elnökségét a „global war on terror” koncepciója, illetve a „lator államok” fogalmának bevezetése fémjelzi. 2001. szeptember 11. olyan törést jelentett az amerikai nemzetbiztonságról szóló elképzelésekben, amit az ország addig nem tapasztalt. Az amerikai anyaföldet a függetlenségi háború óta nem tapodta idegen haderő, nem támadta meg közvetlenül más hatalom, a két óceán ölelésében biztonságosnak számított. A szeptember 11-i támadás azonban nemcsak hogy elért Amerikába, de magát a fővárost, Washington (ráadásul a Pentagont) és New Yorkot érte közvetlen csapás. Éppen ezért 2001. szeptember 11. után az amerikai kül- és biztonságpolitikában változás állt be, amit leginkább egy kiterjesztett „homeland security”-ként lehet értelmezni.⁴⁷

Ifj. Bush elnökségét – saját jellemzése alapján – neoreaganista jelzővel lehet leírni, azaz szakított apja konzervatív és a status quo megőrzésére törekvő bel- és külpolitikájával, és radikálisabb, kockázatvállalóbb politikát folytatott.⁴⁸ A terrortámadás után Bush lényegében ultimátumszerűen kijelentette, hogy minden nemzetnek döntenie kell: „velük vagy a terroristákkal van”. Ez mélyítette ugyan kapcsolatait azokkal, akiknek eddig is érdekükben állt az Al-Kaida pusztulása, de rontott azon államokkal való viszonyán, amelyeknek addig felemás kapcsolatuk volt a terrorizmussal (például Szaúd-Arábia).⁴⁹ A Bush-adminisztráció neokonzervatív, unilaterális megközelítéssel a közel-keleti államok demokratizálásában látta a megoldást, és nemzetközi felhatalmazást igyekezett szerezni a beavatkozáshoz. A Bush-doktrína megnevezte a „lator államokat”, és hangsúlyozta, hogy az Egyesült Államok biztonságát szem előtt tartva akár egyoldalú fellépésre is hajlandó azokkal szemben. A 2003-as iraki beavatkozás elhibázottságából tanulva Bush második ciklusában visszatért a realista megközelítéshez, és a stabilitás megteremtését tűzte ki célul.⁵⁰

Obama elnökjelöltként azzal kampányolt, hogy Amerikát megreformálja, és ennek megfelelően elnökként el is tért a korábbi külpolitikai irányvonalától. Bár deklaráltan nem elsősorban a külpolitika volt a fókuszban, de ott is jelentős változást hozott: újra visszatért a multilateralizmus a külpolitikai retorikába és gyakorlatba, és inkább a „hátról való vezetés” (leading from behind) gyakorlatát alkalmazta a tengeren túli katonai beavatkozás helyett. Ebben nagy szerepet játszott a tapasztalt gazdasági és pénzügyi visszaesés is, ami a fontos amerikai érdekeken túli elköteleződés visszavonásához vezetett a Közel-Keleten, és inkább Ázsia felé fordította az amerikai érdeklődést (Pivot to Asia).⁵¹ Michael Clarke és Anthony Ricketts elemzése szerint Obama a jeffersoni külpolitikai hagyomány továbbvivője, azaz ellentétben a wilsonizmussal, nem exportálni, hanem megőrizni és tökéletesíteni szeretné a köztársaság értékeit, és a külpolitikában ez leginkább úgy fogalmazható meg,

46 Uo. 28–29.

47 Lesser, 2006. 90.

48 Dunn, 2003. 282.

49 Boyle, 2008. 191.

50 Magyarics, 2008. 203–206.

51 Clementi–Dian–Pisciotta, 2018. 109–114.

hogy a külpolitika elsődlegesen a „köztársaság pajzsa”. A jeffersoni hagyomány nem aktívan kívánja alakítani a nemzetközi környezetet, hogy az megfeleljen az amerikai érdekeknek és értékeknek, hanem úgy segíti a köztársasági forma és a szabadság térnyerését, hogy maga közben távol marad a nemzetközi rendszertől, hogy óvja saját értékeit.⁵² Iránnal kapcsolatban Varga Gergely tanulmányában kifejti, hogy az Obama-adminisztráció realista megközelítést alkalmazott, amikor a térség hatalmi egyensúlyát mérlegelve és értékelve nem tűzött ki túl ambiciózus célokat maga elé, a multilaterális megközelítés pedig biztosította a nemzetközi legitimitációt és a nyomást az iráni atomalku irányába. Varga amellet érvel, hogy a Bush- és az Obama-adminisztráció stratégiai döntései a Közel-Kelet tekintetében összességében hosszú távon gyengítették a szövetségesek pozícióit, és Amerikáról Obama elnöksége idején a távolodás (disengagement) és a gyengülés volt a széles körű percepció.⁵³

Obama elnökségének elemzése során Hal Brands kifejti, hogy jól illeszkedett a korábbi, hidegháború utáni elnökök stratégiájába, azaz célja az Egyesült Államok elsőségének és a liberális világrendnek a megőrzése a világban. Három nagy területen észlel súlyponteltolódást elődje, George W. Bush elnökségével összehasonlítva: az Egyesült Államok hadereje alkalmazásának korlátozásában és gazdaságosságában, a diplomáciában bekövetkezett energikusságban, aminek hatására jelentősen gyakoribbá vált az érintkezés a barátokkal és az ellenfelekkel, illetve az amerikai politika földrajzi kiegyensúlyozásában (a globális hatalom átrendeződése, a csendes-óceáni térség hangsúlyosabbá válása).⁵⁴

Donald Trump 2016-os győzelme volt a világszerte megfigyelhető jelenség, a populizmus előretörésének egyik jele; jelmondatai: „America First” és „Make America Great Again” megszólították a nacionalista és az amerikai hatalom gyengülését érzékelő rétegeket. Trump és elnöksége egyre mélyítette a társadalmi megosztottságot és a kék–vörös ellentétet. Populista diskurzusa az amerikai emberek félelmeire épített (például: Kína illiberális kapitalizmusának sikere megkérdőjelezi az amerikai típusú, liberális kapitalista demokrácia egyedül üdvözítő voltát; a keresztény, fehér, európai gyökerekkel rendelkező amerikai dominancia hanyatlása, a globalizáció bizonytalansága).⁵⁵ Frank Tibor kiemeli, hogy Trump megválasztása a közösségi média rendkívüli sikere: a Twitter és a Facebook olyan platformok, melyek választók milliőit érik el nap mint nap, és előbbi Trump egyik legfőbb hírcsatornájává válva közvetlenül érte el a választókat. Ezenfelül a politikai diskurzus is változik: a politikai korrektség (PC) teljes hiánya jellemzi Trump megnyilvánulásait, ami sokaknak tetszik, mert a túlzásba vitt egyenlőség, a gyengék segítése gyengítheti a versenyképességet.⁵⁶

2016 több szempontból is jelentős változást hozott az amerikai külpolitikába: addig – a második világháború óta – nem volt kérdés, hogy a jelenlegi liberális

52 Clarke–Ricketts, 2017. 495–499.

53 Varga, 2017. 24.

54 Brands, 2019. 61–62.

55 Wojczewski, 2020. 292–311.

56 Frank, 2017. 3., 8.

nemzetközi rend fenntartása szolgálja leginkább az Egyesült Államok biztonságát és fejlődését, és a globális nemzetközi stabilitást egyaránt. Az új irányvonalat a jacksoni hagyományokat követő külpolitikaként jellemezhetjük, amely a wilsoni hagyomány ellenpólusaként fogható fel, és fő jellemzője, hogy a külpolitikában túlzott leegyszerűsítést alkalmaz, és úgy hiszi, azzal állíthatja vissza a világban az USA helyét, ha elutasítja a liberális berendezkedést (internacionalizmus, szabadkereskedelem, globalizáció).⁵⁷ Ennek jegyében Trump kiléptette az Egyesült Államokat a párizsi klímaegyezményből, elkezdte a mexikói határon a fal építését, és többször felrótta szövetségeseinek az USA számára nem elég előnyös szerződéseket, illetve a katonai szövetségben is nagyobb szerepvállalást várt tőlük.

Stephen M. Walt tanulmányában a külpolitikai téren tapasztalatlan Donald Trump elnökké választásának okait vizsgálja a külpolitika lencséjén keresztül: azt állítja, hogy Clinton, George W. Bush, illetve Barack Obama a liberális hegemonia külpolitikáját folytatták, míg Trump ezzel éles ellentétben énközpontú, erőteljesen nacionalista külpolitikai elemekkel kampányolt, a rövid távú célokat helyezve előtérbe. Walt kijelenti, hogy a hidegháború utáni nemzetközi helyzetben, melyben az Egyesült Államok egyértelmű primátusa volt tapasztalható, lehetővé vált külpolitikai nagystratégia alkalmazása, azonban éppen az USA primátusa miatt ez egyre kevésbé szükséges. Kitér még arra is, hogy a külpolitikai állami apparátus elnöki ciklusokon átívelő, így nehéz gyökeres változást végrehajtani. Nagy-Britanniára utalva idézi fel Walt Lord Palmerston gondolatát, miszerint nincsenek örök barátok és örök ellenségek, csak érdekek.⁵⁸

Jóllehet az elemzés 2018-ban született, Brands Donald Trump elnökségét is jellemzi, valamint az amerikai külpolitikai stratégiában beállt nacionalista fordulatot is. Elsőként az internacionalizmus amerikai fogalmát taglalja: a második világháború után az Egyesült Államok vállalta a világ(gazdaság) vezető szerepét, a kulcsrégiók biztonságának fenntartását, egyfajta felvilágosult nacionalizmusként. Így Amerika úgy tudja megőrizni biztonságát és stabilitását, hogy másoknak is segít ugyanabban, miközben maga ugyanúgy tagja a nagy nemzetközi szervezeteknek (NATO, ENSZ), melyek bizonyos korlátok közé szorítják hatalmát. Elemzésében Brands két irányvonalat lát kibontakozni: az „amerikai erőd” (American Fortress) és a „jobb nacionalizmus”, a nacionalista beütésű internacionalizmus modelljét. Előbbit katasztrófa-ként, modern kori izolacionizmusként értékeli: miközben némileg csökkenen a nagystratégia költségeit és Amerika teherviselését, zéró összegű játékként végül önpusztító lenne, és számos ponton (nemzetközi gazdasági, intézményi, katonai téren) végzetesen aláásná a jelenlegi világrendet, majd a jelenlegi nemzetközi rend végét jelentené. Ehelyett egy mérsékeltebb nacionalizmus mellett teszi le a voksát, ami egy pozitív összegű rendszerben valósul meg. Az USA gazdasági téren agresszívan lépne fel a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat ellen, újratárgyalná a meglévő megállapodásokat, és erőteljesebben irányítaná szövetségeseit.⁵⁹

57 Clementi–Dian–Pisciotta, 2018. 393–396.

58 Walt, 2020. 70–93.

59 Brands, 2019. 110–131.

A külpolitikában jelen lévő introvertált–extrovertált ciklikusságból kirajzolódó trend alapján az elemzők azt jósolták, hogy az amerikai külpolitikában körülbelül 2014 körül jöhet el az a pont, amikor az addigi extrovertált külpolitikai hangulatot a befelé fordulás váltja fel. Brands Trump elnökségére, illetve az általa ténylegesen folytatott külpolitikára térve azt a következtetést vonja le, hogy elnökjelöltként erőteljesebb és határozottabb kijelentéseket tett, mint amiket elnökként valójában megvalósított, így nem vitte végig az amerikai külpolitika teljes lerombolását. De jelentős változásokat hozott: az emberi jogok és a demokrácia perifériára szorítása, illiberális demokráciák, autoriter rezsimek támogatása, protekcionista intézkedések, szövetségei vélt vagy valós potyautassága miatt inkább ad hoc szövetségek létrehozása, diplomáciai kiszámíthatatlanság. Fontos kiemelni, hogy Trump ezzel az Egyesült Államoknak a világban addig páratlan puha hatalmát, Amerika világszintű megbecsülését gyengítette (ennek okai az America First, az intolerancia, a demokratikus normák lenézése).⁶⁰

Konklúzió

Paul Kennedy hangsúlyozza, hogy az USA is – mint Spanyolország az 1600-as, Nagy-Britannia az 1900-as évek kezdetén – olyan stratégiai elkötelezettségek rabja, melyeket évtizedekkel ezelőtt vállalt, amikor gazdasági, politikai, katonai kapacitása miatt jóval stabilabban tudta ezeket biztosítani.⁶¹ Összefoglalva elmondható, hogy az Egyesült Államok, bár veszített szuperhatalmi súlyából, még megőrizte a vezető hatalmát katonai téren. Frank Tibor kifejti, hogy Amerika ennek tudatában elérte az imperial overreach állapotát (Paul Kennedy által bevezetett fogalom, azaz a reális gazdasági lehetőségek szerinti vállalások helyett a túlvállalás), a háborúk és a társadalmi problémák megviselték az országot.⁶²

Az is kitűnik a fenti áttekintésből, hogy az Egyesült Államok, főként az első világháborútól kezdve, szuperhatalomként viselkedik, és az éppen aktuális adminisztrációnak megfelelően hol befelé fordulva, hol a külső kihívásokra reagálva lép fel. A bevezetőben említett ciklikusság következtében az egyes megközelítések (liberális vs. konzervatív és idealista vs. realista) hol előtérbe, hol háttérbe húzódnak, és a belpolitikai folyamatokkal többnyire összhangban alakul a külpolitikát meghatározó hangulat is. Az éppen domináns irányzat alakítja az amerikai külpolitikai aktivitás mértékét és alkalmazott eszköztárát. A ciklusok több évtizeden keresztül ívelnek, és spirális mozgásukból adódóan egyre magasabb szintre jutnak.

60 Uo. 158–180.

61 Kennedy, 1988. 514–515.

62 Frank, 2018. 497–498.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Barlas–Yilmaz

2016 Barlas, Dilek – Yilmaz, Şuhnaz: Managing the Transition from Pax Britannica to Pax Americana: Turkey's Relations with Britain and the US in a Turbulent Era (1929–47). In: *Turkish Studies*, 17. (2016) 3. sz. 449–473. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2016.1165616>.

Boyle

2008 Boyle, Michael J.: The War on Terror in American Grand Strategy. In: *International Affairs*, 84. (2008) 2. sz. 191–209.

Brands

2019 Brands, Hal: *Amerika nagysztratégiája a Trump-korszakban*. Bp., 2019.

Brzezinski

2017 Brzezinski, Zbigniew: *A nagy sakktábla. Amerika világhéghőse és geopolitikai feladatai*. Bp., 2017.

Clarke–Ricketts

2017 Clarke, Michael – Ricketts, Anthony: Shielding the Republic: Barack Obama and the Jeffersonian Tradition of American Foreign Policy. In: *Diplomacy & Statecraft*, 28. (2017) 3. sz. 494–517. DOI: <https://doi.org/10.1080/09592296.2017.1347448>.

Clementi–Dian–Pisciotta

2018 *US Foreign Policy in a Challenging World: Building Order on Shifting Foundations*. Eds.: Clementi, Marco – Dian, Matteo – Pisciotta, Barbara. Cham, 2018.

Combs

2016 Combs, Jerald A.: *The History of American Foreign Policy*. 3rd ed. London–New York, 2016.

Dunn

2003 Dunn, David Hastings: Myths, Motivations and 'Misunderestimations': The Bush Administration and Iraq. In: *International Affairs*, 79. (2003) 2. sz. 279–297.

Dunne

2000 Dunne, Michael: US Foreign Relations in the Twentieth Century: From World Power to Global Hegemony. In: *International Affairs* [Royal Institute of International Affairs], 76. (2000) 1. sz. 25–40.

Frank

2017 Frank Tibor: Donald John Trump Amerikája. In: *Élet és Irodalom*, 61. (2017) 3. sz. (január 20.)

2018 Frank Tibor: Amerika és a világtrend változásai. In: Frank Tibor: *Amerika világai. Angol-amerikai történelmi tanulmányok*. II. köt. Bp., 2018. 487–498.

Henriksen

2017 Henriksen, Thomas H.: *Cycles in US Foreign Policy since the Cold War*. Basingstoke, Hampshire, 2017.

Keller–Yang

2009 Keller, Jonathan W. – Yang, Yi Edward: Empathy and Strategic Interaction in Crises: A Poliheuristic Perspective. In: *Foreign Policy Analysis*, 5. (2009) 2. sz. 169–189. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2009.00088.x>.

Kennan

2012 Kennan, George F.: *American Diplomacy*. Sixtieth anniversary expanded edition. Chicago–London, 2012.

Kennedy

1988 Kennedy, Paul: *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. London, 1988.

Kissinger

2008 Kissinger, Henry: *Diplomácia*. Bp., 2008.

2020 Kissinger, Henry: *Világrend*. Bp., 2020.

Klingberg

1952 Klingberg, Frank L.: The Historical Alternation of Moods in American Foreign Policy. In: *World Politics*, 3. (1952) 2. sz. 239–273.

1970 Klingberg, Frank L.: Historical Periods, Trends, and Cycles in International Relations. In: *The Journal of Conflict Resolution*, 14. (1970) 4. sz. 505–511. DOI: <https://doi.org/10.1177/002200277001400414>.

Lee

2015 Lee, Su-Mi: Understanding the Yalta Axioms and Riga Axioms through the Belief Systems of the Advocacy Coalition Framework. In: *Foreign Policy Analysis*, 11. (2015) 3. sz. 295–315.

Lesser

2006 Lesser, Ian O.: Turkey, the United States and the Delusion of Geopolitics. In: *Survival: Global Politics and Strategy*, 48. (2006) 3. sz. 83–96. DOI: <https://doi.org/10.1080/00396330600905460>.

Lugar

1994 Lugar, Richard G.: American Foreign Policy in the Post-Cold War Period. In: *Presidential Studies Quarterly*, 24. (1994) 1. sz. [Domestic Goals and Foreign Policy Objectives.] 15–27.

Magyarics

2000 Magyarics Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*. Bp., 2000.

2008 Magyarics Tamás: *Az Amerikai Egyesült Államok története*. Bp., 2008.

Mearsheimer

2011 Mearsheimer, John J.: Imperial by Design. In: *The National Interest*, 2011. 111. sz. 16–34.

Pollins–Schweller

1999 Pollins, Brian M. – Schweller, Randall L.: Linking the Levels: The Long Wave and Shifts in U. S. Foreign Policy, 1790–1993. In: *American Journal of Political Science*, 43. (1999) 2. sz. 431–464.

Resnick–Thomas

1990 Resnick, David – Thomas, Norman C.: Cycling through American Politics. In: *Polity*, 23. (1990) 1. sz. 1–21.

Sandler–Shimizu

2014 Sandler, Todd – Shimizu, Hirofumi: NATO Burden Sharing 1999–2010: An Altered Alliance. In: *Foreign Policy Analysis*, 10. (2014) 1. sz. 43–60.

Schlesinger

1999 Schlesinger, Arthur M., Jr.: *The Cycles of American History*. First Mariner Book edition. 1999. [Első kiadás: 1986.]

Varga

2017 Varga, Gergely: Beyond Pax Americana: US Strategy after the Arab Spring. In: *CO-JOURN [Corvinus Journal of International Affairs]*, 2. (2017) 2–3. sz. 19–29.

Walt

2020 Walt, Stephen M.: Offshore Balancing in Populist Times. In: *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, 2020. 15. sz. [Special double issue: The Populism.] 70–93.

Wojczewski

2020 Wojczewski, Thorsten: Trump, Populism, and American Foreign Policy. In: *Foreign Policy Analysis*, 16. (2020) 3. sz. 292–311. DOI: <https://doi.org/10.1093/fpa/orz021>.

ESZTELLA VARGA

A HISTORICAL REVIEW OF US FOREIGN POLICY

The United States of America is the sole superpower remaining after the end of the Cold War, and her activity and behavior in foreign politics is still highly influential in the 21st century. During the many administrations following the war of independence, a pendulum-like movement was to be observed in the foreign policy of the US, where liberal or conservative (or idealist or realist) and introverted or extroverted approaches have regularly shifted the pendulum and influenced the foreign policy. The aim of this study is to overview the history of American foreign policy while it analyzes the different administrations from this point of view.

CONTENTS

Fateful Events and Shifts of Conception (László Bíró)	1
---	---

Studies

Imre Tarafás: "I Was Born a German, but Am I One Still?" Discourses of Identity Crisis in "German Austria", 1866–1914	5
Eszteella Varga: A Historical Review of US Foreign Policy	35
Gábor Csizmazia: The United States and East-Central Europe: Geopolitical Concepts and Historical Realities	53
Pál Gyúrósi: Trade Negotiations between Hungary and Czechoslovakia in the Autumn of 1922	73
Dániel Miklós: The Second Prime Ministry of Pál Teleki and the Czechoslovak Affair	95
Balázs Réti: The Greco–Italian War, 1940–1941	113

Workshop

Ádám Majorosi: The Battle of the Catalaunian Plains: Attila the Hun and the Fall of the Western Roman Empire	137
--	-----

Book Reviews

A Slave between Empires: A Transimperial History of North Africa (Zsolt Palotás)	161
Italy in World War I (Balázs Juhász)	165
(Without) Lessons (Eszter Bartha)	170

Ára: 800 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2022-es évfolyamának megjelenését
a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap és az ELKH Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatói Hálózat